

דרשת ז' אדר

מאת

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנת תשפ"ד לפ"ק

יוצא לאור ע"י
מכון מעדני מלך וויען

גליון אלף תכ"ז

על הטוב יזכר ידידינו היקר
הר"ר יוסף באדאנסקי הי"ו
שנדב הוצאת הקונטרס לזכות את הרבים
לרגל נישואי בתו למזל טוב

אפשר לשמוע דרשת ז' אדר מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
במערכת "קול מעדני מלך וויען"
718.400.7710 #7

להשיג אצל
מכון מעדני מלך וויען
185 Wilson St.
Brooklyn N.Y. 11211
718.388.1751.#117

דרשת ז' אדר

יום אי פרשת ויקרא תשפ"ד לפ"ק

ויש להצין הלא הכל גלוי וידוע לפניו
יתצרך שמו, שהלכנה תתרעם דצדריס
של טעם שאי אפשר לשני מלכים
שישתמשו בכתר אחד, וצסופו ימעט
את הלכנה ולא קא מיתבא דעתה. אם
כן מתחלה היה יכול לצרוא מאור
גדול ומאור קטן, ולמה נצראו מתחלה
שני מאורות גדולים, שלא היה צוה
שום תועלת, כי לא שימשו צעולם רק
שעה אחת.

הקנאה מוציאה את האדם מן העולם

וגר^אה כי הנה מדת הקנאה היא
מדה פחותה וגרוע מאד,
וכמאמרם (אבות ד-כא) הקנאה והתאוה
והכבוד מוציאים את האדם מן העולם.
והיינו כי מי שלא עקר מדה זו
מעצמו, חייב אינם חיים, שהם מלאים
לער וכאז, עד שעצמותו מרקיצין כמו
שנאמר (משלי יד-ג) ורקב עצמות
קנאה. כי בכל מקום שהוא מסתבב
ימצא תמיד בני אדם שיש להם יותר
ממנו, בעשירות או בכבוד או צניס
טובים וכו', ועינו רעה בשל אחרים,

ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימיך
למות, קרא את יהושע
והמיצבו צאהל מועד ואלונו וגו'
(דברים לא-ד). במדרש (ד"ר ט-ט)
היום קובל לפני הקב"ה, אמר, איני זו
ואיני שוקע ומשה קיים ע"כ. וצריך
ציאור הכוונה צוה.

וגר^אה דאיתא בגמרא (חולין ס:) רבי
שמעון בן פזי רמי, כתיב
(צראשית א-טו) ויעש חלקים את שני
המאורות הגדולים [דמשמע שניהם
גדולים], וכתיב את המאור הגדול ואת
המאור הקטן. אמרה ירח לפני
הקב"ה, רצונו של עולם אפשר לשני
מלכים שישתמשו בכתר אחד, אמר לה
לכי ומעטי את עצמך וכו'. חזייה דלא
קא מיתבא דעתה, אמר הקב"ה הביאו
כפרה עלי שמיעטתי את הירח. והיינו
דאמר רבי שמעון בן לקיש מה
נשתנה שעיר של ראש חדש שנאמר צו
שעיר עזים אחד לחטאת לה' (במדבר
כח-טו), אמר הקב"ה שעיר זה יהא
כפרה על שמיעטתי את הירח ע"כ.

לפני ה'. לא כן השמש, אם כי גם הוא ראה לפניו את הלצנה שגדולה כמותו, לא קנאתה ולא התרעמה, רק קיבל גזירת הבורא, וציטלה דעתה לדעת קונה. אם זה רצון ה', אני מקבל זאת בשציעת רצון. ומה היתה סופה של הלצנה, שאמר לה ה' לבי ומעטי את עצמך, להורות כי המקנא את אחרים סופו מתמעט, וחיוו אינם חיים, ועצמותיו נרקצים ומתדרדר, לא כן השמש שלא קינא את הלצנה, נשארה בגדולה וציפיה. — ולעולם הבא שאין בו קנאה (ברכות יז.), שיהא עולם התיקון, אז נאמר והיה אור הלצנה כאור החמה (ישעיה ל-כו), שיהיו שני המאורות הגדולים, כמו שעלה במחשבה לפניו מתחלה.

ובדי ללמד לאנוש צינה על מדת הקנאה, איך יש להתרחק ממנה, עשה ה' מתחלה שני המאורות גדולים, ואחר כך הקטין המאור שקינאה את חברתה והתרעמה, והשאיר לדורות עולם דוגמא להראות ליושבי תבל, ראו והתבוננו מה הקנאה גורמת. וכאשר ישא האדם יום יום עיניו למעלה, שאו מרום עיניכם וראו מי צרא אלה (ישעיה מ-כו), ויראה השמש בגדלותה ויפיה, ואת הלצנה בקטנותה, ילמד מזה לקח, לקבל צאהבה כל מה שה' מנחיל לו, ולא יתרעם כאשר יראה שאר בני אדם שיש להם יותר ממנו,

ומתעב על מצבו, ונחקר ממנו שמחת החיים.

ועל זה נאותה התורה, ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט-יח). וכמו צרמזין שזה הפלגה, כי לא יקבל לב האדם שיאהוב את חבירו כאהבתו את נפשו וכו', אלא פירוש, כי פעמים שיאהב אדם את רעהו דצדדים ידועים, להטיבו בעושר ולא בחכמה וכיוצא בזה. ואם יהיה אהבו בכל, יחפץ שיזכה רעהו האהוב לו בעושר ובנכסים וכבוד ודעת ובחכמה, ולא שישה אליו, אבל יהיה חפץ בלבו לעולם שיהיה הוא יותר ממנו בכל טובה. ויורה הכתוב שלא תהיה פחיתות הקנאה הזאת בלבו, אבל יאהב צדו הטובה לחבירו כאשר אדם עושה לנפשו, ולא יתן שיעורין בזהבה. ועל כן אמר ציהונתן (שמואל א כ-יז) כי אהבת נפשו אהבו, בעבור שהסיר מדת הקנאה מלבו, ואמר (שם כג-יז) ואתה תמלוך על ישראל וגו' ע"כ.

טובים מאורות שברא אלקינו,
שמלמדים מוסר ליושבי תבל

ובבה היה בהשמש והלצנה שצרא ה', הלצנה ראתה לפניו עוד מאור גדול נגד עיניו, שהוא שזה לה בגודל אורה, ומדת הקנאה צערה בה, אי אפשר לשני מלכים שישתמשו צתת אחד, לא יכלה לראות חבירו שיש לו גדולה כמותה, והתרעמה

אלה יקיים והצבת לרעך 'כמוך', שלא יתאוו שיהיה לו יותר מאחרים, אלא כל מה שרוצה לעצמו יהיה גם לחצירו.

ויעל זה אנו אומרים (בחפלת שצ"ק) טובים מאורות שברא אלקינו, יצאם צדעת צבינה וצהשכל, יש טובה גדולה להעולם איך שברא ה' המאורות, מתחלה שני המאורות גדולים, ושוב נתקטנה הלצנה, יצאם צדעת צבינה וצהשכל, שטמונה בזה חכמה וצינה מופלגת להתבונן על מה עשה ה' ככה, והוא כדי 'להיות מושלים בקרב תבל', שיהיו למשל ולדוגמא לכל באי עולם, ראו מה הוא סופו של בעל קנאה, וסופו של מי שמקבל גזירת ה' תמיד באהבה.

ובמאירי (גיטין לו:) פירש בזה מאמרם (שבת פח:)

הנעלבים ואינם עולבים, שומעין חרפתן ואינן משיבין, עושין מאהבה ושמתין ציסורין, עליהן הכתוב אומר (שופטים ה-לא) ואוהביו כלאה השמש בגבורתו ע"כ. כי בני אדם הללו שהתנהגותם במדות מפוארות הללו, הם למדו זאת מהשמש, ששמעה חרפתה מהלצנה שרוצה להקטין אותה, והשמש עמד במקומה ולא משיבה, ושמתה היא ציסורין ומקבל אותם באהבה. על כן עליהם נאמר ואוהביו הם כלאה השמש בגבורתו.

פני משה כפני חמה, לקבל דרכי ה' באהבה

ובגמרא (נדרים לט:) מאי דכתיב (מצוק ג-יא) שמש ירח עמד וצולה, שמש ירח בצול מאי בעו, והא ברקיע קביעי. מלמד שעלו שמש וירח מרקיע לצול, ואמרו לפניו, רבונו של עולם, אם אתה עושה דין לבן עמרם אנו מאירין, ואם לאו אין אנו מאירין וכו' ע"ש. ולכאורה מדוע דוקא השמש והירח העמידו עצמם לתצוב עלצונו ודינו של משה, יותר מכל שאר המזלות.

וגראדה כי הנה פני משה כפני חמה (בבא בתרא עה:), הוא למד מדותיו של החמה, שלא השיב כלום על התרעמות הלצנה, החמה נקי מקנאה, אלא עושה באימה רגון קונו, וכמו כן האיש משה עניו מאד מכל האדם (במדבר יב-ג), עד שאמר ונחנו מה (שמות טז-ז), וגדול מה שנאמר במשה ממה שנאמר באברהם ואנכי עפר ואפר (בראשית יב-כ), ומדוד שאמר (תהלים כג-ו) ואנכי תולעת ולא איש (חולין פט:), ופני משה כפני חמה, שומע חרפתו, עוד מעט וסקלוני (שמות ז-ד), ואינו משיב, לא מתרעם על דרכי ה', אלא שמת ציסורין ומקבל באהבה.

וגם במחלוקת קרח שהקהיל כל העדה עליו, שאמר רב לכם כי

ועכשיו חזד חלקך והגיע שעה של יהושע תלמידך לשרת. אמר לפניו, רבוני, אם מפני יהושע אני מת, אלך ואהיה לו תלמיד. אמר ליה אם אתה רוצה לעשות כך, לך עשה. עמד משה והשכים לפתחו של יהושע, היה יהושע יושב ודורש, ועמד משה וכפף קומתו והניח ידו על פיו, ונתעלמו עיניו של יהושע ולא ראה אותו, כדי שיטטע וישלים עצמו למיתה ע"כ.

ובמד'רש (דצ"ר ט-ט) איתא, שאמר משה לפניו, רבוני של עולם, יטול יהושע ארבי שלי ואהא חי. אמר הקב"ה, עשה לו כדרך שהוא עושה לך. מיד השכים משה והלך לביתו של יהושע, נתירא יהושע ואמר משה רבי זוא אללי, יאאו להלוך, הלך משה לשמאלו של יהושע, נכנסו לאהל מועד, ירד עמוד הענן והפסיק ציניהם. משנסתלק עמוד הענן, הלך משה אלל יהושע ואמר, מה אמר לך הדיבור. אמר ליה יהושע, כשהיה הדיבור נגלה עליך ידע הייתי מה מדבר עמך. אותה שעה נעק משה ואמר, מאה מיתות ולא קנאה אחת, ושלמה מפרשה (שיר ח-ו) כי עזה כמות אהבה קשה כשאל (כירידה לקצר) קנאה, אהבה שאהב משה ליהושע, ומה שקינא משה ביהושע. כיון שקיבל עליו למות, התחיל הקב"ה מפיסו, אמר ליה, חייך בעולם הזה הנהגת את בני, אף לעתיד לבא על ידיך אני

כל העדה כולם קדושים וצתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה' (במדבר טו-ג), לא בא משה לידי כעס ולא ענה אותו דבר. אלא 'וישמע משה ויפול על פניו', להתצונן תחלה שצדיצורו לא יהא נדנדוד של פניה שנוגע לכבוד עצמו, רק להשיב הנוגע לכבוד שמים, לקיים דברי ה', ואמר צוקר וידע ה' את אשר לו וגו', והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש. התלונה שלכם אינו נוגע לי אישית, אני רק עושה רצון ה', וצוקר וידע ה' את אשר לו. לא כן קרת, שמדת הקנאה היה צו, שנתקנא על נשיאותו של אליצפן וכו', ואמר הריני חולק עליו ומבטל את דבריו (רש"י טו-ה). ולא למד לקח מהשמש והירח, שהירח קינא את השמש ורצה שימעטו אותה, וראו מה עלתה לה. הוא לא מתצונן על פחיתות מדת הקנאה שסופו אצדון. על כן שמש וירח עמד זבולה, ותצעו לעשות דין להחולקים על בן עמרם.

קשה כשאול קנאה

והנה נתאוו משה ליכנס לארץ ישראל, ולא רצה למות במדבר, והרצה בתפלה לה' שיזכה לזה. וציום מותו איתא במדרש תנחומא (ואתחנן ו) שאמר לו ה', כך עלתה במחשבה, וכן מנהגו של עולם, דור דור ודורשיו, דור דור ופרנסיו, דור דור ומנהיגיו. עד עכשיו היה חלקך לשרת לפני,

למשה מה אמר לך הדיבור. ואם כן כעת היה לו למשה לידע מעצמו מה שדיבר ה' אל יהושע, ואין צריך משה לשאול עליו. אלא על כרחק שנסתמו כבר מעינות החכמה של משה, ואין צרכו ה' שיתגלה אליו עוד דברי נביאות. וזהו שהשיב לו יהושע בניחותא, 'כשהיה הדיבור נגלה עליך יודע הייתי מה מדבר עמך, כי כל דיבור ודיבור מתגלה לכל עבדיו הנביאים, ולא הוצרכתי לשאול ממך מה דבר ה', ואם כן מכל שכן משה שלא קם נביא עוד בישראל כמשה, היה לו לידע מעצמו. וכיון שאמה צריך לשאול מה אמר לך הדיבור, מזה תבין שמן השמים מונעין אותך עוד מלקבל נביאות. [שוב ראיתי הוצא כן מצעל אמרי אמת מגור זל"ל (מכתבי תורה סימן י"ט)].

מנהיג אותך, מנין, שנאמר (ישעיה סג-יא) ויזכור ימי עולם משה עמו ע"כ.

והנה בתשובתו של יהושע למשה רבו, יש בזה ביאור מהגר"א זל"ל (הוצא בתורת משה (הישן) ריש פ' וילך), ללכאורה היאך אפשר שיהושע יענה כך למשה רבינו. ופירש דזה היה באמת הדיבור שאמר הקב"ה ליהושע צפנים, כאשר תלא מכאן, ומשה רבינו ישאל אותך מה דברנו, תענה לו כן, האם כשהיית הולך לפנים היית מספר לי מה שדבר עמך ה'. וכן ענה לו יהושע האמת מה שאמר לו הקב"ה. כי הקב"ה רצה שימות משה רבינו בנפש חפיה, וכשירגיש באתו רגע גדול כח הקנאה, לא יחפוך להיות תלמיד ליהושע ע"כ.

בואה מיתות ולא קנאה אחת

דב"ל זה אמר משה, מאה מיתות ולא קנאה אחת. ובפשוטו הכוונה שצער הקנאה קשה כל כך כמו מאה מיתות. אמנם כוונת משה היתה, כי כל ימיו היה איש האלקים, ולא קינא לשום אדם, וקיבל הכל באהבה, וכעת עלה לפניו הרהור של קנאה. וקנאה זו היתה דקה מאד, דהא אמרו (סנהדרין קה:) בכל אדם מתקנא חוץ מצנו ותלמידו, וילפינן לה ממשה רבינו נגד יהושע, דכתיב (במדבר כ-בג) ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו [אף על

ויש לומר עוד, דאיתא בגמרא (סנהדרין פט:) הכובש את נבואתו לוקה. אמר ליה מאן דאכיל תמרי בארבלא [תמרים הנחונים בכברה] לקי, מאן מתרי ציה. אמר אציי חברה נביאי. מנא ידעי, אמר אציי דכתיב (עמוס ג-ו) כי לא יעשה ה' אלקים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים ע"כ. ואם כן נבואה שנתגלה למשה ידעו כל הנביאים. והנה יהושע היה גם כן נביא (רש"י מגילה יד.), וכאשר נתגלה נבואה למשה היה יהושע יודע, ולא היה צריך לשאול

קנאה, מאס צחיים כאלו, וכדאי לו
מאה מימות ולא קנאה אחת.

השמש רצה להאריך יום פטירת משה רבינו,
כדי שיוכל להגל עוד מעשים טובים

והגה מצואר בטור (א"ח סימן רנז)
דנוהגין בכל המקומות לומר
בשבת במנחה שלש פסוקים של
לדקתך. וכתב רב שר שלום הטעם
שתיקנו לומר לידוק הדין, על שמת
משה רבינו באותה שעה ע"כ. ויש
לומר הטעם שמת משה בסוף היום,
כי יום ההוא ז' אדר היה מיועד
לפטירתו של משה, וכמו שאמר משה
(דברים לא-ב) בן מאה ועשרים שנה
אנכי היום, מה תלמוד לומר היום,
לומר היום מלאו ימי ושנותי, ללמדך
שהקב"ה משלים שנותיהם של לדיקים
מיום ליום ומחודש לחודש, שנאמר
(שמות כג-כו) את מספר ימך אמלא
(סוטה יג:). וכיון דבז' באדר נולד
משה, יום מיתתו גם כן בז' באדר
(מגילה יג:).

והגה קשה ללדיקים לעזוב את
העולם, כי במתים חפשי
(תהלים פח-ו), כיון שמת אדם נעשה
חפשי מן התורה ומן המצוות (שבת ל:).
ואם כי יודעים הם השכר המוכן להם
לעולם הבא, מכל מקום יפה להם
שעה אחת בתשובה ומעשים טובים
בעולם הזה מכל חיי העולם הבא
(אבות ד-זי). ועל כן הם צוחרים לעזוב

גב דהקב"ה לא אמר ליה אלא וסמכת
את ידך עליו, חדא, אזל איהו וסמך
תרתין ע"כ. ולא עוד, אלא שקנאה זו
למעליותא, שקנאת סופרים תרבה
חכמה (בבא בתרא כא.), מכל מקום
צעני משה היה קשה לו זאת מאד.
וחיים כאלו לקנאות תמיד את יהושע
משרת משה, אין חשיבות למשה,
וכדאי למות מן העולם אפילו מאה
מימות, ובלבד שלא יחיה בשעה אחת
של קנאה. וזוה הביאו ה' למשה
שיסכים להסתלקותו. ועל דרך שאמרו
(תנחומא ויחי ד) קשה לפני הקב"ה
לגזור מיתה על הלדיקים, שנאמר
(תהלים קטז-טו) יקר צעני ה' המותה
לחסידי, מה הקב"ה עושה, מראה
להן מתן שכרן כדי שיחצו מיתה
בפיהם ע"כ.

ויש צוה מוסר השכל, עד כמה יש
להאדם לעבוד על מדותיו,
לעקור מעצמו הקנאה על אחרים,
להיות עינו רעה במה שיש לחצירו
יותר ממנו, שהוא חולי רע שנוטל
ממנו שמחת החיים ומביאו ללכאון,
ומוציא אותו מן העולם. ואדרבה
להרגיל עצמו להיות לו עין טובה,
צ"ה שיש יהודים שיש להם כל טוב,
ואדרבה יוקיף ה' על כלל ישראל
כהנה וכהנה, ויהא עשיר השמח
בחלקו, להיות עצד נאמן לקונו, ולקבל
באהבה מה שה' מזמין לו. ומשה
רבינו כאשר עלה לפניו הרהור של

עושין מצות ה' מאהבה ולהיות גם שמחים ציסורין, עד שמשנה רבינו עבור גדוד של קנאה מוטב לו מאה מיתות ולא חיי קנאה אחת. על כן העמיד עצמו השמש לפני הקב"ה לטובתו של משה רבינו, ואמר איני זו ואיני שוקע, כדי להאריך שעות היום יותר, כדי שיהא עוד משה קיים, להאריך שעות ימי חייו עוד מעט, כי כל רגע ורגע שיוכל משה לקיים עוד מצוה, טוב לו זאת מאלפי זהב וכסף, עד שתענוג העולם הבא לא חביב בעיניו כל כך כמו השעות שאינו חפשי מן התורה ומן המצוות. ואריכות ימי חיי משה, גם חיי שעה, טובה עצומה לו ולכל העולם כולו.

מועלת המשתתפים בהספידן של צדיקים

והנה מנהג ישראל תורה, שציוס ז' אדר מספידין הגדולי ישראל שנסתלקו במשך השנה. ויש לזה מקור בספר תורת האדם להרמב"ן (שער הסוף, ענין ההספד) שכתב משם רב נטרונאי, כך המנהג, הנשיא שמת וכן בני תלמידי חכמים שמתו בין גדולים בין קטנים, מספידין אותו ושיציה של אלול ושיציה של אדר. ושם ההספד השני 'אשכנזיה', כדלמריין (כמוצות קג): באשכנזיה דרבי ע"ש. [וזה דלא כפירוש רש"י שם דיומא דאשכנזיה, הוא יום פטירתו]. הרי לנו שהיה להם שני ימים קבועים במשך השנה להספיד בהם תלמידי חכמים, והיו

את העולם בשעה האחרונה של אותו יום המיועד להם, כדי שיהיה להם עוד איזה שעות ציוס לעסוק בהם בתשובה ומעשים טובים. ולכן היה מיתתו של משה בשעת מנחה לעת ערב, בשעה האחרונה של אותו יום. [ובזוה"ק (ח"ב קנו.) איתא, שגם יוסף ודוד מתו בשבת במנחה. וכתוב בלבוש (שם) שעל כן אומרים שלשה דקתן].

והנה היום הוא י"ב שעות מנח החמה עד שקיעתה. אך עם כל זה מנינו מצבים שנתארך היום יותר מכל הימים, ולא שקעה חמה בעונתה. וכמו ביהושע שאמר שמש בגבעון דום וירח צעמק אילון (יהושע י"ב). וכמו כן אמרו במשה במלחמת סיחון ועוג (תענית כ.), ונקדימון בן גוריון (שם), וביעקב רבינו (חולין נא:), ואכל חזקיהו מלך יהודה (מלכים ב כ"א). וכן מנינו בפטירתו של רבינו הקדוש שנתארך היום בערב שבת (ירושלמי כמוצות יב, ג, קה"ר ט-א).

ויעל דרך זה רצה כעת השמש לעשות ניח נפשיה למשה רבינו, שהיום שנסתלק משה יתארך ליומא אריכתא, ויהיה למשה עוד כמה שעות ציוס לעבוד את קונו, וחכם לב יקח מצוות (משלי יח) זה משה (סוטה יג.). והסיבה לזה היא, כי פני משה כפני חמה, שלמד לקח מהשמש להדביק במדותיו, שלא לקנא אחרים, ולהיות

שמנינו צאהרן, ויזכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל (במדבר כ-ט), וכמו כן במשה רבינו (דברים לד-ח), ולמה הוסיפו להספידים ימים אחדים אחר הסתלקותם.

בסילוקן של צדיקים אחר הספידן, יש כח כפרה לבית ישראל

וּבַגְמֵרָא דאיתא בגמרא (שבת קנג.) דזשעה שמספידין את החכמים, הם צאים למטה מעולם העליון לשמוע, ורז אמר לרז שמואל בר שילת, אחים צהספידא [זשעת מיתתי התאמן צהספד שלי, שיתחממו ויכמרו רחמי העומדים ויזכו], דהתם קאימנא [זשעת הספד ואשמע איך תתחמם] ע"ש. וכאשר מספידים הרבה חכמים יחד, הם כולם יורדין שנית לעולם, לעמוד שם זשעת הספידן, ושורה אויר של קדושה צמקום שמספידין אותם. וכאשר הם חוזרים למקומם אחר זה, הרי זה שוב זמן של סילוק צדיקים מהעולם, אשר סילוקן של צדיקים מכפרת, כמאמרם (מועד קטן נח.) למה נקמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה (במדבר כ-א), לומר לך מה פרה אדומה מכפרת אף מיתת צדיקים מכפרת ע"כ. ואם כן יום שמספידין חכמי ישראל, שהם צאים לעמוד שם וחוזרים אחר כך למקומם, הרי זה שוב מעין מיתת צדיקים, ויש צוה כח כפרה לבית ישראל.

מתאספים ציטיצה גם לאחר יום הסתלקותם לכבודה של תורה.

וּבַגְמֵרָא (שם) ההוא יומא דאשכנציה דרבי, נפקא צת קלא ואמרה, כל דהוה צאשכנציה דרבי מזומן הוא לחיי העולם הבא. ההוא כוזב כל יומא הוה אחי קמיה, ההוא יומא לא אחא, כיון דשמע הכי, סליק לאיגרא ונפל לארעא ומית. יצתה צת קול ואמרה, אף ההוא כוזב מזומן לחיי העולם הבא ע"כ. וצתוס' שם הקשו, תימה והלא כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. ופירש הרב רבי מאיר כל היכא דאמר מזומן לחיי העולם הבא, היינו צלא דין וצלא יסורין ע"כ. הרי לנו גודל השכר של אלו המטריחים עצמם להיות צאשכנציה של חכמי ישראל, להספידם גם אחר יום מיתתן, כי שכר צוד התורה עצום מאד, וצאשכנציה דרבי היה השכר כה גדול, שנכנסו כולם לחיי עולם הבא צלא דין וצלא יסורין.

וּלְכַאֲוֵרָה יש להצין מהו הענין צוה, שימים רבים אחר הסתלקותם יתאספו שוב להספידם. ואם כי הספידן של צדיקים חשובה מאד, ואמרו חז"ל (סנהדרין קח:) שהספידן של צדיקים מעבדין את הפורענות לצוה ע"ש. מכל מקום היו יכולים להוסיף יום או יומיים להספידן זשעת חימוס צעת מיתתן, ועל דרך

עליו שנית, שהרגיש אז ביתר שאת
אבידת רבו.

ובבזו כן הוא בכל חכמי ישראל,
שאמרו חז"ל (יומא לה:): ראה
הקב"ה שנדיקים מועטין עמד ושתלן
בכל דור ודור, שנאמר (שמואל א ג-ח)
כי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל
[פיזרן בכל הדורות להיות שמת וקיום
ויקוד לקיים תבל] ע"כ. כמה פעמים
אין לנו מעריכים אותם בחייהם
כראוי, להכיר המתנה טובה שהנחיל
לנו ה'. ובכל תלמיד חכם יש ניצוץ
ממשה רבינו, כמו שכתוב בחיקוני
זוה"ק (תיקון סט קיב). דאחפשטותיה
דמשה הוא בכל דרא ודרא, בכל נדיק
וחכם דמתעסק באורייתא וכו' ע"ש.
ולכן היו רבותינו קוראים זה לזה
בתואר משה (שנת קא:).

וְלֹא רק שיש בהם ניצוץ מתורתו של
משה, אלא גם מטוהר מדותיו
של משה, אשר האיש משה עניו מאד,
מכל האדם אשר על פני האדמה,
והם ענוים ושפלים בעיני עמם,
ולנועים במעשיהם להסתירם מעיני בני
אדם. והם עומדים ומתפללים על בני
דורם בכל עת, ומבקשים רחמים
עליהם תמיד, ומוכינים למסור נפשם
לטובתן של ישראל, דוגמת הניצוץ של
משה רבינו בתוכם, שאמר ועתה אם
תשא חטאתם, ואם אין מחני נא
מספרך אשר כתבת (שמות לב-לב).

כשעובר זמן אחר סילוקן של צדיקים,
מתעורר ביותר גודל האבידה

אך יש צוה עוד, דאיתא בגמרא
(ברכות מז:): כי נח נפשיה דרז
אזלו תלמידיו בתריה [דקצרוהו בעיר
אחרת], כי הדרי, אמרי ניזיל וניכול
לחמא אנהר דנק [כך שמו]. בתר
דכריכו יתצי וקא מיבעיא להו, הסבו
דוקא תנן, אכל ישבו לא, או דילמא
כיון דאמרי ניזיל וניכול ריפתא
דדוכתא פלניתא, כי הסבו דמי
[דקתני היו יושבים כל אחד מצד
לעצמו, בלא הזמנת מקום הוא דלא
הוי קביעות, אכל לנו שהזמינהו לכך
הוי קביעות ואחד מצדך לכולן]. לא
הוה צדייבו, קס רב אדא צר אהבה
אהדר קרעיה לאחוריה [קרע שקרע
בהספד רבו החזיר החלוק לאחוריו,
ומה שלאחור לפנים כדי לקרוע קרע
אחר] וקרע קריעה אחרינא [להראות
אכל עכשיו כיום המיתה, על שהיו
צריכים להוראה ואין יודעים להורות],
אמר נח נפשיה דרז וצרכת מזונא
לא גמרינן ע"כ. הרי לנו כי רב אדא
צר אהבה, תלמידו של רב, אם כי
צר קרע קריעה מתוך זער על
פטירת רבו, מכל מקום כאשר עבר
זמן מה, ונעלם ממנו הלכה, ואין לו
ממי לשאול, נתעורר אצלו שנית
אבידת רבו, הרבי איננו ואין לו עוד
ממי ללמוד, והיה אצלו קשה עליו
עכשיו ממש כיום שמת צו רב, וקרע

לצטל ולהשפיל גם ישרים וטובים. ומנינו בגמרא (שבת שס) דאמר ליה אביי לרבה, כגון מר דסגנו ליה כולהו פומבדיתאי [משום דמוכח להו במילי דשמיא, ובני פומבדיתא רמאין הן], מאן אחיס הספידא. אמר ליה, מיסתיא את ורבה בר רב חנן ע"כ. הרי לנו דגם בארזים נפלה שלהבת, שחשש אביי, שאיש לא יעריך את גדולתו כהוגן, עד שלא יטערו בפטירתו, ולא יתעוררו בהספדו.

ואיתא בגמרא (מכות כג): אמר רבא כמה טפשי שאל אביי [רוז בני אדם] דקיימי קמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה, דאילו בספר תורה כתיב (דברים כה-ג) ארבעים יכנו, ואתו רבנן בצרו חדא ע"כ. ובערוך לנר מקשה, מה טעם קרא להם רבא טפשים, והלא הם גם כן רשעים, שעוברים על מה שאמרה תורה (ויקרא יט-לב) והדרת פני זקן ע"כ. אך הכוונה היא, כי רבא אמר דבריו על אנשים שהם באמת יראים ושלמים, מקיימים כל מצוות ה' בהידור, ומי שהם החליטו שהוא חכם וזקן הם מכזבים אותם. והסיבה שאין הם עומדים בפני תלמידי חכמים, כי לפי דעתם הנבערת הם מוצאים חסרונות תמיד בתלמידי חכמים, ופוסלין אותם ואת תורתם יחד, ומחמת הטפשות של גאותם, אין הם מעריכין ומכזבין אותם. ולא מתבוננים כי לא

ואיתא במשנה (נגעים ז-ח) שרבי ישמעאל היה אומר, בני ישראל אני כפרתן. שמתוך חבתן היה אומר, כל העונש שראוי לבוא עליהן אני מקבל על עצמי כדי לכפר עליהן (רע"ב שס).

חכמי ישראל בחייהם, אין מעריכים אותם כראוי

ובמו כן הוא בכל דור ודור, הרבה פעמים אין אנו מעריכים כראוי החכמי ישראל ששאל ה' צינינו, מכמה סיבות. יש שהם לנועים במעשיהם, ממייתים עצמם באהלה של תורה, והפלגת תורתם ודקתם אינם ידועים לכל, רק לאנשי סביבתם. ויש חכמי ישראל שהם מפורסמים בתורתם ומעשיהם הטובים, אבל אין מנצלים אותם כראוי ליהנות מהם, כי קשה להאדם להכניע עצמו תחת בני אדם, ומכל שכן להראות זאת ברבים. ומוכנים הם לשמוע דברי תורה ומוסר ותוכחה ממשפיעים מארבע כנפות הארץ, אבל לא מחכמי ישראל שהם בסביבתם, כי לשמוע מאנשים שאין מכירין זה את זה, או על ידי טלפון באין רואה, אין צריכין הכנעה.

ולא עוד, אלא כמה פעמים בחכמי ישראל שהם מכירין, ומסתובבים עמהם יחד, מציטים הם תמיד החסרונות שלו, ומטילין מוס בקדשים, וכל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו. וקנאת אדם מרעהו גורמת

ישראל, שאחר פטירתם מתפרסם לאט לאט עליהם דברים שהיו מסתירין מצני אדם, וכל אחד שהיה לו קשר עמו מתחיל לגלות דברים שבסתר שהיה לו עמו, ומיוס ליוס ומחודש לחודש מתפרסם ציטר שאת לדקתם. וצרכות הימים מרגישין יותר ויותר האצידה, שנאצד מאתנו דמות מדורות הקודמים.

ובאשר רואין את הנשארים אחריהם, מתגעגעין יותר ויותר על אצידתם, שהלכו למנוחות ואותנו עזבו לאנחות, שנחסר קדושת תורתם, וריצוי תפלתם, שהיו מגייס עלינו. והלומד תורה לשמה נהיין ממנו עצה ותושיה, שנאמר (משלי ח-יד) לי עצה ותושיה (אצות ו-א) ע"כ. ובהסתלקותם נחסר זאת מהכלל ישראל. וכמו שפירשו (עיין עבודת ישראל סס), כי הן אמת שעצה יכולים לקבל גם מצני אדם חכמים ונצונים שהם ריקים מתורה, כי חכמה צגוייס תאמין (איכ"ר ז-ג), מכל מקום אינו מוצטח שבסופו יהנה ויגליח מעצה זו שקיבל, ורצות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום. אצל הנוטל עצה מוקני ישראל, 'נהיין' ממנו עצה ותושיה, שדצריהם עושין פירות שיוכלו ליהנות מעצתם, כי הקצ"ה מסכים לעצתם. וגם עצתם הם מיוסדים על דעת תורה, אשר רק עצה כזו היא נכונה. והתורה נקראת תושיה (סנהדרין כו:), והלומד תורה

כל הדברים נמדדים לפי ראות עיניהם, כי לפי עיני האדם נאמרה צתורה ארבעים יכנו, ואין הדברים כמו שרואים אותם, אלא אתו רצון וצנרו חדא.

הצדיקים אחר פטירתם, מתבצבץ אור צדקתם לעיני כל

אמנם כל זה הוא רק בזמן שהחכמי ישראל הם צחיים, אצל אחר הסתלקותם משתנה המצב עליהם, ומתחילין להעריך אותם, אשר אז גם שנאתם גם קנאתם כצר אצדה, וחלק אין להם עוד לעולם, בכל אשר נעשה תחת השמש (קהלת ט-ו), לא צריכין עוד להכניע עצמו צפועל לפניהם, אז מתבצבץ גדול לדקתם לעיני כל. וכמה חכמי ישראל שבחיהם הגיילו מוס צקדשים, לאחר פטירתם נתקדשו צעיני כל ישראל, כי קושטא קאי. [ונתעוררתי דכן מצינו גם צרבה גופיה, דכנו ליה כולהו פומצדתי, עד שחששו מאן אחיס הספידא, ובסופו צפטירתו סיפרו חז"ל (צצא מניעה פו). דנפל פיתקאי מרקיעא צפומצדיתא, רצה צר נחמני נתצקש צישיצה של מעלה וכו', ספדוה תלתא יומא ותלתא לילותא. נפל פיתקא כל הפורש יהא צנדוי, ספדוה שבעה יומי, נפל פיתקא לכו לצחיתם לשלום ע"כ].

ולא עוד, אלא רואים זאת גם בכל אדם, וכל שכן אצל חכמי

זה, אלא שאחר י"ב חודש פסקה האצילות ואין רשות להספיד עוד.

ובאשר מספידין חכמי ישראל, מוטל עלינו להתצונן, כי לא זהו התכלית רק לזכות ולהתאונן על העבר, כי גם שוטה זוכה על אצידה שנאצד לו, אלא יש לנו להיות חכמים להתצונן על ההוה, לא אלמן ישראל, בכל שכונה ושכונה ימנא חכמי ישראל אשר שאלן ה' בכל דור ודור, אשר אין להם בעולמם רק הרצנת תורה ויראה וטהרה צישראל, ויש להתדבק עמהם ולקבל תוכחת חיים, ומיזוק על כל פגעי הזמן. והנכנס לבית המרקחים, אף על פי שלא לקח ולא נתן כלום, מכל מקום לקח ריח טוב והוציא עמו (פרקי דרבי אליעזר פרק כה).

ובבזו כן אנו, אצדנו בשנה זו הרבה חכמי ישראל, זקנים יושבים צישיבה, שהרצילו תורה ויראה צמשך חייהם לאלפי ישראל, ומסרו עתם וזמנם לחנך את הדור צעירים וזקנים, וכל יום ויום שעובר מעת הסתלקותם, ניכר ונרגש האצידה ציתר שאת.

*

גלה כבוד מישראל, בהסתלקות זקן האדמו"רים, כ"ק האדמו"ר חי יצחק טווערסקי זצ"ל מראחמיסטריווקא.

לשמה נהנין ממנו 'ענה ותושיה', ענה שהיא משולבת יחד עם דעת תורה. וכמאמרם (שם) ענת ה' היא תקום, ענה שיש בה דבר ה' היא תקום לעולם ע"כ. וכל חודש וחודש שעובר מפטירתם, אנו מכירים יותר שלא העריכו המתנה הטובה שהיה בקרבנו. והקריעה שקרעו בשעת מיתתו, וההספד שספדו אז, לא היה רק על אצידה קטנה צעינינו. ויש להדר קריעה מאחוריה, ולקרוע עוד הפעם עבור גודל האצידה שלא העריכו אותה אז כראוי, ולא קרענו עליה.

בימי הקדמונים הספידו ב' פעמים בשנה, שלפי ריבוי הזמן מרגישין האבידה ביותר

ולבן הנהיגו הקדמונים צימיהם, להתאסף צמשך השנה שני פעמים להספידם עוד הפעם, כי צדורות הללו שמתילין מוס צקדשים, לא מעריכין האצידה כראוי בשעת הסתלקותם, אלא לפי ריבוי הימים שעוברים מרגישין גודל האצידה, שנחסר כח התורה וכח התפלה, חסרים חכמי ישראל שלמדו תורה לשמה, והרצילו תורה כל ימי חייהם לאלפי תלמידים. חסרים צדיקים שנוכל לילך אללם לצקש רחמים צעת צרה, ואין אל מי לפנות לקבל ענה ותושיה שיוכלו ליהנות ממנה. וכאשר עבר עוד ששה חדשים התאספו עוד הפעם, שאז הרגישו שוב האצידה ציתר שאת. וצאמת היו צריכין להספיד גם אחר

געשפיגעלט עמו. ומינה אותו למנהל הישיבה, ולהיות הבוחן של התלמידים. ואמר שעשה תמיד בחכמה, שכל אחד יוכל להשיב כראוי, ולא יצא בשברון. וחותנו אמר לו, שאם צריך לומר תוכחה, יקדיש זמן כפל מזה להראות לו אותות אהבה. ואחר פטירת אביו זצ"ל הכתירו החסידים אותו ביחד עם אחיו הגדול זצ"ל, והיה מחזה הוד לראות האהבה וההערצה ביניהם, שהיה למופת ולאות.

ההנהגה שלו היה חתיכה של פשטות ודומיה, בלי שום דבר שיהא בולט ביותר, וראו רק דמות של עבודה לשם שמים, בלי פניות, ובלי העוויות, צורה בוערת, ורצינות שיכולים למשש בידים. ומכל שכן בשבתות וימים טובים שבאו אלפי ישראל, לשמוע אל הרנה ואל התפלה באש להבה, תפלות הזכות בנחלי המעה, והאיר לבות ישראל ביראת ה'. היה תל תלפיות, והקדיש מזמנו לקבלת קהל בהארות פנים מופלגת, לבני עליה ולבחורים צעירים, ומיצר בצרתן של ישראל. נערץ ונקדש בכל החוגים, בידועם כי אין כאן לא כחל ולא שרק, רק צדיק מדור הקדום. דברי תורתו היו מתוקים מדבש, איך היה מציע הדברים בחן מופלג, היו יוצאים מן הלב ונכנסים אל הלב. ונדפסו מהם ספרי אמרות טהורות, שוים לכל נפש מלאים יראת ה' וחסידות.

הגה"צ רבי אברהם מנחם מענדל וואגשאהל זצ"ל, האדמו"ר

בדור יתום, יתמי דיתמי, שמחפשים כל כך להכיר דמות של ערליכע איד פון אמאל, היו יודעים כי נמצא אצלנו זויות שמאיר שם אור של פארציטיישע צדקות. קדושה וטהרה, עניויות, תורה ויראה וחסידות, חסידא ופרישא, אינו צריך דבר לעצמו, רק מסור לטובת כלל ישראל, והארות פניו עם השמייכל נתן חיזוק לבני אדם.

הוא זכה להכיר עוד את העלמער עלטער זיידן, רבי נחום מראחמסמטרווקא, הוא נתגדל בבית שזכה לראות עובדי ה' של קרוב למאתים שנה מזמנינו. היה מדבר תמיד מהמלמדים שלו בהערצה רבה שלמד אצלם תורה עם יראת אלקים, הקאך והברען שלהם ביהדות. מדברים תמיד מצדקתו ופשטותו, אבל היה גם גדול מאד בתורה, שמע שיעורים בישיבת עין חיים מהגאון רבי איסר זלמן מעלצער זצ"ל בעהמ"ם אבן האזל, והפליא תמיד כח התורה שלו. ואמר על עצמו, כי חוץ הלימודים מהישיבה סיים כבר בהיותו בחור רוב ש"ס בעיון. והיה תובע תמיד בדברי הדרכה להבחורים, על ביטול הזמן, שלא לבזבז אותם לריק.

היה חביב ונערץ מאד בעיני חותנו הרה"ק מסקווירא זצ"ל. עוד מונח לנגד עיניו איך היה יושב בהיותו אברך אחר חתונתו, לימינו של חותנו בעת עריכת השלחן, און ער האט זיך

קשה זאת לפניו מכל מה שמכל בשנות המלחמה.

הגה"צ רבי יוסף חיים מאסקאוויטש זצ"ל, אדמו"ר משאץ.

שהאציל מהודו שנים רבות פה בעירנו, הרביץ תורה לתלמידים רבים יותר מיובל שנים, ורבים נהנו מאור תורתו וצדקתו. נתייתם עוד בהיותו קודם חבר מצוה, והתחזק להתעלות בכוחות עצמו. וזכה לחבר ספרים מפוארים, דברי יוסף על סוגיות השי"ס, וספר נפלאות מתורתך, אלפי היכי תמצא, להלחיב צעירי הצאן בחשקות התורה, ועוד הרבה ספרים.

הגה"צ רבי יקותיאל יהודה מייזליש זצ"ל, אב"ד סיגעט, מזקני

הרבנים בדורנו, דין רפיש מדכית אבא אביו הגה"צ מווייצען זצ"ל, זכה עוד לקבל תורה מזקנו הגה"צ בעל בנין דוד מאוהעל זצ"ל. ובימי נעוריו עמד לימן אביו להרים קרן התורה בעיר שיקאגא, ואחר כך כיובל שנים בסיגעט, שהשאיר עליו חותמו להיות ישוב חסידי לשם ולתפארת. והיה נזר הדרשנים, ורבים שתו דבריו בצמא, וחק גדול היה בשפתותיו, ותמיד הראה שמייכל על פניו, שקיבל זאת על עצמו בעת המלחמה, שאם ינצל יקיים ואז אשמור חוקך ופקודיך בלי עצב. והיה נזהר מאד במצות כיבוד אב, ואמר, שאביו ראה אותו פעם שותה קאווע בכוקר, ואמר לו

משינאווא, מזקני צדיקי דורנו, חסידא ופרישא משיירי כנסת הגדולה, על ישראל הדרתו בעיר מאנסי, שזה קרוב לחמשים שנה נמטע שם אהלו, ובית מדרשו נעשה למגדל אור לכל העיר. גדול בתורה ויראה טהורה אויף אַ פאַרצייטישע פאַרנעם, אשר הסתופף עוד בצלו של הרח"ק מקאלאשיץ זצ"ל. ובשנות נעוריו הרביץ תורה לתלמידים ביישובת סאטמאר שנים רבות, והעמיד מאות תלמידים. בעבודת התפלה שלו היה מלהיב לבבות ישראל לאביהם שבשמים, והיה דולה ומשקה תמיד מתורת רבותיו לאחרים, בנעימות כזה כאילו בעל השמועה עומד לפניו. והצטיין גם בעמוד של גמילות חסדים לקבץ צדקה לעניי ארץ ישראל.

הגה"צ רבי אהרן מרדכי רוטנער זצ"ל מירושלים, מיחידי

סגולה בדורנו, שריד ודוגמא לחסידי קמאי בתורה ועבודה, גדול בכל חלקי התורה, תורת הנגלה ותורת הנסתר. בבחרותו זכה להיות משמש בקודש אצל כ"ק מהר"א מבעלזא זי"ע, והיה דבוק בו בכל נימי נפשו, ובכל מעשיו צייר לפניו את צורת רבו. עבודתו היתה מתוך פנימיות גדולה, והצנע לכת בכל מעשיו. אכילתו קרוב ליובל שנים היתה במאכלים הקבועים מדי יום ביומו, ומיוחד היה אצלו שמירת העינים. ואמר שאחר המלחמה היה במחנות שונות, והצניעות שם היה בשפל המצב, והיה

שנה הוציא לאור ספרו עבודת אהרן על עניני קדשים. ורבו כותב בהסכמתו עליו, כבר ראיתי שנים רבות שיש לו לב הארי בכל מקצועות התורה, וברוך השם שנתגדל לאיש המעלה וגאון בתורה.

התמדתו בתורה היתה גדולה מאד, וגם עד זקנה ושיבה ישב רוב שעות היום בישיבה, והיה מופלג במדתו של אהרן, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. והיה גודר גדר ועומד בפרץ לימין היהדות החרדית. ובזמן שהיה הגיורה נגד מציצה בפה, ישבנו כמה פעמים יחד למכס עצה, ועמד איתן כחלמיש שלא יעשו שום פשרות, וחיוק את הרבנים של סביבתו להתחזק בזה.

הגאון רבי מאיר הערשקאוויץ זצ"ל, ראש ישיבת בית בנימין סטעמפארד. הרביץ תורה לתלמידים יותר מיוכל שנים, התמדתו ועמלותו בתורה היה למעלה מן המשוער, חוזר על לימודו מסכת אחר מסכת ישר והפוך. היה תלמיד מובהק של הגאון רבי אהרן קאטלער זצ"ל. ובכל דבר היה אומר, מה היה הראש ישיבה אומר על זה. סיגף עצמו הרבה במיעוט אכילה ומיעוט שינה. ובבחרותו בישיבה היה כמה פעמים ישן על ברזל המטה בלי המאטראץ.

הגה"צ רבי מתתיהו חיים סאלאמאן זצ"ל, בעל מתנת חיים,

בצחות, שזה נעשה למי שעומד ממטתו בשעה שתים, ואחר איזה שעות צריך לחזק עצמו בקאווע. אבל כשקם בבוקר בשעה שש, למה צריך לו קאווע קודם התפלה. ומאז כל ימיו לא שתה לפני התפלה. ומעולם לא לקח טיילענאל ליסורין, שאמר כיון שאין זה רפואה אלא לשכך היסורין, אין לבעט במה שהי שולח.

הגה"צ רבי אברהם ניסן ניימאן זצ"ל, דומ"ץ וויזניץ מאנסי. זקן ויושב בישיבה, מורה ודאין לאלפי ישראל, חסידא ופרישא, בחן ואצילות, בלי שום מותרות. תל תלפיות לזקנים ונערים להשיב בכל מקצועות התורה. ותפלותיו היו במתינות הרבה ובכוונה עצומה.

בעולם הישיבות בעירנו נסתלק זקן הראשי ישיבות הגאון רבי אהרן משה שעכטער זצ"ל, ראש ישיבת רבינו חיים ברלין. העמיד אלפי תלמידים קרוב לשבעים שנה, והיה מהמנהיגים בבני הישיבות. בשנות נעוריו למד אצל רבו הגאון רבי יצחק הומנער זצ"ל בישיבת רבינו חיים ברלין, אשר חוץ מגדלותו בתורה, היה מפורסם בעומק מחשבה והשקפה, על דרך ספרי מהר"ל מפראג, והיה מקושר עם רבו גם בשדה זו, להיות ממצויני התלמידים, ובהסתלקותו מילא את מקומו יותר מארבעים שנה. וכאשר היה בן שלשים

נותן לי רשות. והשיבה לו, אני רוצה להיות שותף בה.

בארצנו הקדושה נסתלק הגאון רבי ירחמיאל גרשון איידלשטיין זצ"ל, ראש ישיבת פאניוויטש, ומגדולי המנהיגים בחוג הליטאים, שהרביץ תורה לתלמידים קרוב לשמונים שנה, וכמעט שלא החסיר יום למסור שיעור ברבים, והיה פרוש מהנאת העולם, וכדרכה של תורה, פת במלח תאכל, וחיי צער תחיה. ובכל שבוע היה מוסר גם שיעור ישיחת חיזוקי לתלמידיו, והיה מעוטר במדות טובות וענוה ויראת חטא.

הגאון רבי ברוך מרדכי אזרחי זצ"ל, ראש ישיבת עמרת ישראל, ומח"ס ברכת מרדכי. זקן וישיש בן צ"ה שנה, מפורסם בשיעוריו הנפלאים, והיה איש האשכולות, פה מפיך מרגליות, ראש המדברים בכל מקום, מופלג בכח ההסברה שלו, והעמיד אלפי תלמידים. והשיחות מוסר שלו עשו מהפיכות אצל השומעים, והרבה מדבריו בנויים על ספרי חסידות. והעמיד ארגון יבני תורה לקרב התועים תחת כנפי השכינה, והדפים בספרו על קייג קושיות שהעלה בעל חלקת יואב בספרו קבא דקשייתא, תשובה על כל קושיא.

הגאון רבי יעקב ישראל פאזען זצ"ל, חבר הביד"צ בבני ברק, ורב בקהילת זכרון יעקב, אשר נשאל

משגיח רוחני בלעיקוואד, ומלפנים בישיבת געיטסהעד, אשר אלפי ישראל הולכים לאורו. בשנות נעוריו זכה להתדבק לרבו הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל, ענק בתנועת המוסר, ועל דרך זה היה מוסר לרבים שיחות של מוסר מדי שבוע בשבוע, והעמיד הבחורים והאברכים בהשקפה והבנה עמוקה בעניני יהדות, והיה מלהיב לבבות ישראל, והיה אומר שיחותיו בלעיקוואד בכל שבוע בבית המדרש אחר, והיו משתתפים כאלף איש בכל שבוע. והיה מוכיח בשער גם בענינים שלא היה מקובל, בקדושת אכילה, בעניני שידוכים שלא להפגש הרבה פעמים קודם. ומדי יום ביומו היו עומדים שורות ארוכות לדבר עמו הן בעניני רוחניות והן בעניני גשמיות.

וגולת הכותרת מפעולותיו היה לצאת במלחמה כבידה נגד פגעי הטעכנעלאגיע, והוא היה המארגן של הכינוס כלל ישראל, וכדי להגיע לכל החוגים שיש בישראל, לקח שותף לדבר מצוה כ"ק האדמו"ר מסקולען זצ"ל, וישבנו יחד הרבה פעמים למכס עצה איך להוציא הדבר מן הכח אל הפועל, שחפץ הי' יצליח. וקודם שנכנס למלחמה זו אמר לזוגתו הרבנית, העולם אומרים שאם עומדים במלחמה נגד השטן, יכול זה להזיק. ובהיות שאני רוצה לצאת למלחמה נגד כלים אלו, ואני מסכים למסירת נפש, אני רוצה לידע אם את

עדן יחד עם חכמי התורה. הנני בזה להזכיר אדם אשר היה מהעשירים הראשונים מהדור החדש פה, הייה הרבני החסיד מו"ה חיים יהודה גאלדשטיין ז"ל, שהיה לו מסחר גדול, אשר העסיק בהם מאות שומרי תורה, שזהו מהמעלות היותר גדולות בצדקה. והיה הראשון מהאברכים לפזר מעות לצדקה בסכומים אדירים ליחיד ולרבים באופן שלא היה נשמע כזה קודם. ובוה הסליל הדרך לעשירים אחרים, להקדיש יום יום זמן לקבלת קהל. וגם כאשר נתהפך עליו הגלגל קיבל הכל באהבה ולא התרעם, ומאז נכנס לבית המדרש לעסוק בתורה כל היום כולו, ותפלתו היתה באש להבה, יהי זכרו ברוך.

ואזכיר עוד איש יקר הרה"ח מו"ה משה בצלאל בוידעק ז"ל, שהרבה פעלים לצדקה וחסד, יושב ראש של קרן הצלה, לחיזוק המוסדות הקדושים על טהרת הקודש בארצנו הקדושה.

ומי יוכל לשכוח הטבח הנורא של הרוצחים האכזרים, שנהרגו ביום אחד יותר מאלף יהודים, ומאות שמתו אחר זה, ונשארו יתומים ואלמנות לאלפים, הריגה כזו שלא שמעו כזאת שמונים שנה, מאז שנסתיימה המלחמה השנייה. והיה ביניהם הרבה שומרי תורה ומצות, והרבה תינוקות שנשבו. ומבואר ברמ"א (יו"ד סימן שם-ה) דאף שאין

שאלות בדבר הי' זו הלכה והשיב לאלפי ישראל. - הגה"צ רבי אליהו דוד שלמה איגר זצ"ל, האדמו"ר מלובלין בבני ברק. - הגה"צ רבי פנחס דוד הורוויץ זצ"ל אדמו"ר מבאסטאן - פלעטבוש.

הגה"צ רבי יקותיאל זלמן הלברשטאם זצ"ל אבי"ד טשאקעווע. כליל המעלות, הרביץ תורה ברבים, היה רגיל להתפלל גם פה בבית מדרשינו, התפלל במתינות כבן המתחטא לפני אביו, נוח לשמים וגם נוח לבריות באופן מופלא. וכבר הארכתי בהספדו ביום אי' דסליחות העלי"ט.

הגה"צ רבי פסח מיללער זצ"ל, אבי"ד חמעלניק. גאון בתורה, ועובד הי' כחסידי קמאי, בהצנע לכת, ענוותן ושפל ברך, הוציא לאור ספרים רבים חשובים. - הגה"צ רבי אלימלך ש"ף זצ"ל אדמו"ר מליזענסק ירושלים. - הגה"צ רבי חיים פינטער זצ"ל, אבי"ד ביקאווסק, נשיא מוסדות יסודי התורה בלאנדאן, איש חסד להפליא לכל העיר כולו.

*

(מ"ן שליט"א הזכיר עוד רבנים וראשי ישיבות שנמתלקו בשנה זו.)

*

והנה בצל החכמה בצל הכסף (קהלת ז-יב), ודרשו חז"ל (ויק"ר כה-ב) כי המחזיקי תורה לעתיד הם יושבים בגן

כרס ה' צבאוֹת, ציט ישראל, ואיש יהודה נטע שעשועיו, ויקו למשפט וגו' והנה זעקה [נשמע זעקת העשוקים] ע"כ. ויש להצין למה דימה את ישראל לכרס דייקא, ולא לשאר שדה של פירות אלא לשדה של גפן. ומנינו כן גם בגמרא (חולין נב.). שנמשלה אומה זו לגפן, שנאמר (מהלל פ-ט) גפן ממזרים תסיע.

ונראה כי צפרי הגפן אנו רואים שני דברים, שלא נמצא בשום פרי דוגמתם. חדא, שכל חילנות של פירות הם גבוהים וחזקים, ונושאים עליהם את פירותיהם. לא כן עץ הגפן חלושה מאד, עד כדי כך שאינה יכולה לעמוד צפני עצמה, וצריכה ליקח עזים מתים להשעיןם שיוכלו לעמוד ולהוציא פירותיהם. שנית, שכל פירות שבגולם אחר שנלקטו מהאילן, אי אפשר ליהנות מהם רק זמן קצר, כדרך של פירות שמתייצבים יום יום. ואם סוחטין ועושה מהם משקה, אובדין חשיבותם, ואין לצרך עליהם עוד צרכתם צורא פרי העץ, אלא על משקין היוצאין מכל מיני פירות מצרך שהכל (ש"ע א"ח סימן רב-ח). ושמן היוצא מהזיתים, אם שתאו כמו שהוא אינו מצרך עליו כלל משום דאזוקי מויק ליה, ורק אם שתאו עם אניגרון, נשאר צרכתו פרי העץ (שם רב-ד). לא כן הוא הגפן, שיכולים ליהנות ממנו גם שנים רבות אחר שנלקטו מהאילן,

מתאבלים על מומר, וזה רק בשמת מיתה טבעית, אבל נהרג בידי עבויים, כיון דלא מקטיל כדין, הוי ליה מיתתו כפרה ומתאבלים עליו (מנהדרין מז.), ואומרים עליו קדיש (רמ"א שם סימן שעו-ד). ארץ אל תכסי, ואל יהי מקום לזעקתם, וינקום לעינינו נקמת דם עבדיו השפוך.

וחכם שמת הכל בקרוביו (שבת קה), ויש להתאבל על חכמי ישראל על כל פנים אביילות שעה, ונקיים ישבו לארץ ידמו לכבוד התורה.

* * *

כי כרס ה' צבאוֹת, בית ישראל

הנביא (ישעיה ה-א) מתאונן על המצב של כלל ישראל, שהקצ"ה היה עומד ומנפה שימגדלו להיות פרי תפארת בעולם, אבל בקופו לא נעשה כן. והתחיל צמשל, אשירה נא לידי שירת דודי לכרמו [אשירה נא צמקום ידידי וצשליחותו, השירה אשר שר דודי על עסקי כרמו, וזהו השיר] כרס היה לידי צקרון צן שמן [צזיות העושה פירות שמנים], ויעוקהו ויסקלהו ויטעהו שורק [גדרו מסביב, ופנה אותו מן האצנים, ונטע בו זמורות יפות], ויצן מגדל צתוכו [גת לעזר ענבים], וגם יקצ חכצ בו [הוא הצור שלפני הגת והיין יורד בו], ויקו לעשות ענבים ויעש צאושים וגו'. ושז הציא מפרש המשל, כי

כל כוחה מונחת בפירותיה. וכיון שעץ הגפן נותנת כל כוחה לפירותיה, עד שלא נשאר לה כח זמיחה לעצמה, הרי זה ניכר בפירותיה, שעומדת לנצחים.

וַיֵּצֵא דרך זה נטע ה' את הכלל ישראל בעולמו, כרם ה' זבאות בית ישראל, אנו כרמך ואתה נוטרנו, אין אנו חילני סרק, כמו אומות העולם, ריקים מתורה ומאנושיות, עם הדומה לחמור. ואין אנו כשדה של חילני פירות, אלא ככרם. ואשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו. ישראל קדושים מסובלים צמנות ומעשים טובים, עושים רצון קונס בכל עת, רודפי דקה וחסד, עד שאפילו פושעי ישראל מלאים מצות כרמון (חגיגה כו.). חמנס לא די בזה שכל מעיינו להתעלות יותר ויותר, אלא הקצ"ה נטע אותנו להיות לו ככרם, כי כרם ה' זבאות בית ישראל, למסור כל כחו לפירותיו, בניו ובני ציתו, שיתגדלו לשם ולתפארת, וכמו עצי הגפן שבכרם, שמכניס כל כוחו בפירותיו, עד שהוא עצמו נריכה סמיכה על עצים אחרים שיוכל להתקיים.

ססוחט הגפן ועושה ממנו יין. ולא עוד, אלא שהיין היוצא ממנו משתנה לעילוי, ומתעלה בזכותו לזרח פרי הגפן. ולא עוד, אלא כל מה שהיין מתיישן חסובה הוא ציותר ומתעלה יותר, ויין ישן דעת זקנים נוחה הימנו (מגילה טו.). עד שיש חמר מרת מששת ימי בראשית נטיר ביה נעותא. שאמרו חז"ל (ברכות לד:) בשכרן של נדיקים, עין לא ראתה חלקים זולתך יעשה למחכה לו (ישעיה סד-ג), זה יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית.

אין הגפן נותנת כל כוחה לטובת פירותיה

וּבְרֵאשִׁית כי השני דברים הללו שאנו רואים בהגפן, שמיחדים הם משאר הפירות, הם מקושרים זה עם זה. כי הנה חילני סרק שאין מוציאין פירות, הם גבוהים וחזקים הרבה יותר מהחילנות של פירות, והוא מטעם, שאילן הפירות נותן את כוחה להנמיח הפירות שעליה, ועל כן נשאר האילן חלש, שאין בכחה להנמיח גם את עצמה להיות לחילנה רבצא, כמו חילני סרק. ולעומת זה חילן הגפן נותנת ציתר שאת את כל כוחה להנמיח ענבים טובים, עד שגם המשקה היוצא מהם יהיה להם קיום לדורות רבות. וכיון שכל כוחה נותנת לפירותיה, על כן עץ הגפן חלושה יותר מכל חילני פירות, עד שאין בכוחה לעמוד בעצמה, אלא יש להשענה על עצים שתוכל לעמוד, כי

המגדל בניו לתורה הוי בעובד ה' לעולמי עד

וּבְרֵאשִׁית אצינו הוא היחידי שקראו ה' אברהם אהבתי (ישעיה מא-ח), וכאשר הקצ"ה רואה לנטא ולבאר סיבת אהבתו אליו, אמר הכתוב

מה הוא אשם בדבר, שלא נחנן מן השמים בצן. אלא יש לו צן, רק שאין הבן 'יורשו', שמניח צן שירש את ביתו והונו ומסחריו, אבל לא יורש את עצמותו של אביו, להחזיק במעשיו הטובים, ולהמשיך את עבודת אביו לקונו, שאינו מניח צן ליורשו, אז הקב"ה מלא עליו עברה.

ובזו שאינו נותן כל ראשו וכוחו להצלחת גדול בניו להיות תלמידי חכמים ועובדי ה' אמתיים, אין הוא חלק מכרם ה', כי הכרם מפקיר עצמו, עד שלא נשאר לו כח לעמוד לעצמו, אלא כל כוחו מכניס בפירותיה, ועל כן פירותיה עומדת עדי עד. אין לאדם דבר חשוב יותר בעולם מבניס ההולכים בדרכי התורה, מכל רכושו לא יהנה רק הימים הקצרים שהוא נמצא בעולם הזה, אבל אחר זה אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות (אבות ו-ט). רק בניו המה לו קנין עולם, הם מלוין את האדם לעולמי עד, וכל מנהג שהם ובני בניהם יעשו יעלו לזכותו, וכדאי לוותר על הכל, על כל הנוחיות ותענוגיו ושעשועיו, אם דבר זה יפגע בחינוך בני ביתו.

(בראשית יח-ט) כי ידעתיו למען אשר יבוא את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט. לא הזכיר ה' מעשיו הטובים, אשר צן מ"ח שנה הכיר את צוראן, ופירש מעבודה זרה, ושיצר אלילי תרח אביו, והפיל עצמו לכבשן האש עבור אמונתו בה', שזהו רק התעלות עצמו. אלא אני אהב אותו עבור שמוסר נפשו לחנך את בני ביתו לשמור דרך ה'.

והענין הוא, כי ימיו של אדם בעולם הזה מוגבלים, ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה, אשר צימים הללו יש לו הזכיה לעבוד את קונו. ובמתים חפשי (תהלים פח-ו), כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות (שנת ל). אבל המגדל בניו לתורה הוא כעובד ה' לעולמי עד, כי ברא מזכה אצא (סנהדרין קד), וכל המצוות והמעשים טובים של בניו ונכדיו אחריו, נוקפים לזכותו. ואמרו (בבא בתרא קטז). דוד שהניח צן כמותו נאמרה בו שכיבה ולא נאמרה בו מיתה, דכתיב (מלכים א יא-כא) כי שכב דוד עם אבותיו (כאלו לא מת רק שכב לישון) ע"כ. ואכלו לא נאמר במתים חפשי, אלא ממשיך לעבוד קונו על ידי בניו אחריו. ואמרו (שם) כל שאינו מניח צן ליורשו, הקב"ה מלא עליו עברה [כלומר שונא אותו] ע"כ. לא אמרו סתמא כל שאינו מניח צן, כי

עיקר חינוך הבנים הוא במעשי אבותם
והנהגתם

יש להאבות להשקיע כל כוחם ואונם לגדל בני תלמידי חכמים ויראי

הנשמות. והרי אמרו חז"ל (ברכות י.) כי חזקיהו המלך לא עסק מתחלה בפריה ורביה, לחזאי צרות הקודש דנפקי מינאי בנין דלא מעלו, וישעיה הנביא הוכיחו בשליחות ה', צהדי כצשי דרחמנא למה לך, מאי דמפקדת איציעי לך למיעבד, ומה דניחא קמיה קוצ"ה לעבדי. וצופו היה לו שני בנים רשעים, מנשה ורצקה ע"ש. וזודאי שחזקיהו המלך חייך אותם כראוי, וזהו מכצשי דרחמנא, אשר אין אמתו יודע עד מה. אמנם הרבה והרבה תלוי באופן החינוך שקיבלו בילדותם. בימינו חסר הקשר העולמה שצריכה להיות בין הבנים להאבות. שזה גורם שלא יוכל הבן לנתק עצמו מאבותיהם וצתייהם.

שינוי סדרי העולם גרמה ירידה גוראה
בבתי ישראל

לכבוד הרשות הראשונות הם האחרונות, סדרי העולם נשתנו מן הקלה אל הקשה, וזה הביא אמו עמו ירידה נוראה גם בצחי ישראל. ונבאר הדברים, בימי קדם כשיצבו אבותינו באירופא, לא היה להאדם טלפון ולא קאר, כאשר נחשך היום לא היה עוד מסחר, ולא היה לו מקום ללכת או לישב, רק בציתו יחד עם בניו. היו אוכלים סעודת הערב יחד, ומשתעשעין עם הילדים, כי לא היה לו עם מי לדבר רק עם בני ביתו, וזה הביא מעצמו קשר עו עם האבות, אהבה

ה'. האבות הם מחנכים ומדריכים את בני ביתם צמעשיהם הרבה יותר מדיבוריהם, ומה שהבנים רואים התנהגות אבותיהם הם נמשכים אחריהם מעצמם. ומוטל עליהם לשום עיניהם ולדקדק בכל מה שהם עושים, איך ישפיע זאת על בני ביתם. אי אפשר להכניס צבית שום דבר שיוכל להחליש היראת ה' של צניהם, גם כאשר אין זה מוזיק לאבותם, הן בנוגע לכלים הטעכנעלאגיים, והן צלייטונגען ומאגאזינען. ואי אפשר ללכת לנוח על וועקעשאין, צלי שיתצוננו הרושם שישאיר זה על צניהם. אין לעקור דירה מעיר לעיר ומשכונה לשכונה עד שיעשה חשבון איך ישפיע זאת על חינוך צניו. מי יהיו השכנים שלו שם, מי יהיו החצרותא של צניהם, ואיך ישפיע הקצבה עליהם. והרי אמרו חז"ל (ברכות ה.) גם על שלמה המלך, לעולם ידור אדם במקום רצו [אם כפוף הוא לרצו לקבל תוכחתו], שכל זמן ששמעי בן גרא קיים, לא נשא שלמה את צת פרעה ע"ש.

הרבה סייעתא דשמיא צריכין בימים הללו לגדל בנים יראי ה' על דרך ישראל סבא, הלא אנו רואים צעינים גדול ירידת הדורות, איך שבני הגעורים מתדרדרים עד שאול תחתיה, כמה צמים מלאים נער ויגון מהנהגת צניהם. לא תמיד האבות אשמים על זה צחינוכס, וזהו מנסתרות ה' צשורש

טרוד על הטלפון שלו בכל עת, וגם כאשר הוא שוהה בצית הוא נמצא בחוץ. מעולם לא נצנה קשר חזק ואמיץ בין האב לבניו, עד שבמשך הימים אין לו שפה משותפת עמו, רק כמו שני יתידים הדרים יחד בצית אחד.

ולעובת זה חולות העיר נשתנו מימי קדם, עד שאין להם דמיון. אי אפשר ללכת כמעט ד' אמות שלא יהיה לנגד עיניו דבר שמגרה תאוות העולם ושעשועיהן, הפריצות כמו צדור המבול, האדווערטייזמענט'ס בכל זויות ופינה, הציטונגען והמאגאזינען, והכל נעשה באומנות מופלא להמשיך את העין. ויהודי היום יוכל להגיע לכל מקום שרובה ולא ידחו אותו. ולאחרונה הכלים של טעכנעלאגיע, שיכול להכניס לביתו כלים קטנים שעליהם כל תועבות שבועלם, ומה יעשה הבן שלא יחטא. חולות העיר מושכי אתו יותר להתקרצ אליהם, מהקשר החלש שיש לו עם אבותיו. זהו המציאות של ימינו.

החכם עיניו בראשו להקדיש זמן להשתעשע עם בניו ובני ביתו, ובפרט בשבתות קודש

והעצה לזה הוא, להיות חכם אשר עיניו צראשו, לא לבנות אחר שרואה כבר הפירות הצאושים, אלא ישים כל מחשבתו איך לבנות

עזה אשר מיס רבים לא יוכלו לבנותה, כי משעה שנכנס האב להצית, היה כל מחשבתו ומהותו בציתו עם בניו. היה מדבר עמהם, או לומד עמהם, וזה היה יום יום.

ועוד גם זאת, כי יהודי היה שנוא אלל הגוי, הלכה צידוע שעשו שונא ליעקב, ולא הסתירו זאת, יהודי לא היה יכול לישב עמהם ולהשתעשע יחד, רק אם העביר מפניו לורת יהודי, וממילא היה שמור הן האב והן בניו מלהתערב עמהם, וגם זה הביא קשר להבניים אל ציתם, אשר רק שם היה מקום מנוחתם, כי הגוי גירש אותם מציבתו. ומועטים היו אלו שהשליכו את כל יהדותם, ולמלא מקום צין הגויים.

בימינו נחלש הקשר של האבות עם בניהם

ודבר זה נשתנה צדורות האחרונות, נחלש הקשר של האבות עם בניהם, כי דרכי החיים צמדיתנו שונה מן הקצה אל הקצה ממה שהיה צימי קדם, הלילות כיום יאיר לכל לורכי האדם כמו ציום, עד שכמעט אין חילוק להאדם צין חלות היום או חלות הלילה. האב נמצא בצית זמן קצר לסעוד סעודתו, צפני עצמו על פי רוב, כמעט שאינו רואה את בניו ומדבר עמהם צמשך כל השבוע. וגם אותה שעה קלה שהוא צצית, רק גופו נמצא שם ולא ראשו וחושיו, הוא

הרבה שעות של טעראפיי אחר כך להילדים מצחוק. — יש לגנות לפניהם דרכי הגויים ולזושיהם, כגון הבגדים הקצרים שהונהג לאחרונה, ולחזק ולעודד להיות לבוש כמו יהודי, ולחזק הסטאנדארט של 'לבושי כבוד' לקנות רק מהבגדים הללו.

הקשר והביבות עם נכדיו

זוה נוגע גם להזיידע'ס, גם עליהם מוטל לייצר קשר חזק עם נכדיו. וכאשר הנכדים באים לביטח, יש להראות להם חביבות יתירה, להקדיש המיניוטין הללו רק עבורם, שיתענגו הנכדים לבקר את אבות אבותיהם, שיתקשרו עמהם באהבה רבה, שלא יוכל הנכד לשכוח זאת לעולם, ולהתנתק מלהיות בקרבתם. וצפרט כאשר יודע שבבית בנייהם חסר השלמה האהבה והרוך, שמוטל עליהם להשלים זאת מחדש. ומכל שכן שיהיה הבית שלהם שמור, שלא ימאץ בהם כלים כאלו שמחנכין את הילדים להיות נשמרים מהם. וכמה כואב הלב, כאשר הנכד שואל, אם יוכל ללכת על שבת, או סעודת חול, אלל זקנו, כי יש שם כלים אשר הוא רוצה להיות שמור מהם.

עיקר החינוך הוא מזה שהבנים מקבלים מאבותיהם

צוד נשתנו הימים מימי קדם, אשר בכל הדורות עיקר החינוך לאהבת תורה ויראת שמים קיבלו הבנים מאבותיהם בבית, בעקיפין ושלא

קשר עז עם בניו, שירגישו הבנים שהם צער מצטרו ועלם מעצמיו, עד שלא יוכלו להתפרד זה מזה לעולם. להקדיש זמן יום יום להשתעשע עם בניו, לדבר עמהם גם דברים של מה בכך, וליתן להם הזדמנות שיוכלו לספר לו כל מה שעצרו היום בחדר או בישיבה או בסקול, וימלאו שעה של מרגוע עם אבותם. אשר בשעה שהוא יושב עם בניו, הוא נמצא שם עם כל חושיו, הוא מכזה הטלפון שלו, הוא נמצא אז צמיטינג עם בני ביתו, שחשובה לו יותר ממייטינג במסחר, ולבנות בזה קשר של אהבה אמיתית. לא בנתינת כסף ולא צמתנות, דברים חינוניים, הוא לריך אותך, אביו ואמו, תן לו את נפשך להתקשר יחד, אשר אהבה זו יעלה צעיניו יותר משעשועי העולם, ולא יעוצב אותה.

ובבר' שכן ציוס שבת קודש, יום מנוחה לאבות ובנים, לנצל את השעות שיושבים ביחד בצעודה, ולפניו ולאחריו, לזמן של שעשוע עמהם, ולחזור עמהם על לימודם, ולתת להם קאמפלימענט על מה שהיו יגיעים כל השבוע. ולנצל הזמן לסיפורי נדיקים ודברי תורה, ולהבליע בהם יופי דרכי התורה והמדות טובות שצריכין להתנהג בהן, ולהכין עצמו במשך השבוע מה לומר בשבת על שלחנו. וכאשר יבנה קשר נפשי עמהם, לא יצטרך לטפל עצמו עמהם בשאר דברים, וימנע בזה

הנער מילדותו על פי שכלו ומהותו, והתולאה מהחינוך צילדות תהא שיהיה נשאר וניכר צו לעולם, אשר גם כי זיקין לא יסור ממנה. ונראה צוה עוד, ונדבר כעת קצת מהאצות, אשר הם כבר עזרו ימי החינוך, ומוטל עליהם להעשות כעת מחנכים לבני ביתם. וכמוצן שאי אפשר להיות מחנך, אם הוא עצמו אינו מחונך. הגה לנו רואים אצרכים רבים, שצמי צחרותם רוצם היו מצויינים או צינויים צהישיצה, וגם החלושים צכשרוניהם צתורה, מכל מקום היו מופלגים ציראת שמים, על כל פנים צראון היה להם תשוקה רצה לעבודת ה', התפללות היו צהתלהצות, עשיית מצוה היה צשמחה צהתלהצות עם הצרען והקאך, וגם אם נכשלו לפעמים שהתגבר ירס עליהם, מכל מקום מהותם צדרך כלל היה קודש לה'.

אמונה אחר חתונתם, כאשר יאלו כבר מהישיצה, ונכנסו להכולל, ושוב לעולם המסחר, נציט ונראה מה נעשה עמהם. יש הרצה שנתעלו עוד יותר, והתנהגותם צתורה ותפלה נתעלה עוד יותר. הם נעשו מצוגרים, ודעתם מתוספת עליהם, ועומדים צמעלה יחירה הרצה מימי צחרותם, ונתהוו צאמת אצרכים חשוצים מאד, ונתעלו הרצה יותר ממה שהיו מקדם. אך צדרך כלל לא כן הוא, אלא יש להם ירידה, וצרצות הימים ירידה אחר

צעקיפין, השיחות הפשוטות יום יום צהצית היו מיהדות. והתלמוד תורה היה מיוסד צעיקר על לימוד התורה, ללמדם ולהצינס חומש רש"י גמרא ותוספות. לא כן היום, האצות טרודים, האצ על פרנסתו, והאם על הטלפון ושאפינג, וכל אחד ישאל את עצמו כמה מינוטין צשצוב הוא נותן עבור חינוך צניו. השליכו מעצמם חוצת החינוך למחצה ולשליש ולרביעי, והטילו אותו על התלמוד תורה, וצאמת המלמדים עושים מלאכתם צאמונה להפליא, ואשרי חלקם, מצדיקי הרצים ככוכבים לעולם ועד, אצל זמנס מוגבל ללימוד התורה, וגם אי אפשר למלמד לטפל עצמו ציחידות לעשרים ושלישים ילדים, והדיצור היא רק צכלליות, חסר האהצה הטצעית של האצות צתוך הדיצורים. ועיקר החינוך ניכר על כל ילד ממה שמקצלים מצאותיהם, ויש לתת זאת על לבו, שרק האצות יש להם הכח האמיתי לתוך הצנים, להכניס צהם אהצת תורה ויראת שמים. והצחים הללו ששורה קשר של אהצה אמיתית צין האצות להצנים, והם נותנים מומנס לחינוך צניהם, רק אלו גדלו והאליתו ועשו פרי.

הרבה אברכים יש להם ירידה אחר חתונתם

חצורך לנער על פי דרכו גם כי זיקין לא יסור ממנה (משלי כב-1). והכוונה הפשוטה, שיש לתנך

בהימים טובים הם שמחים קצת
 בחיזיונות, במאכל ובמשתה, ולא
 בקירות לבו. ובמה הוא מואץ סיפוקו,
 ברדיפת הון ומסחר, ולבלות שעות
 הפנויות בדברי שעשועין, בכלים שונים.
 נעשו אנשים מגושמים הן בהתנהגותם
 והן בהשקפתם, מגשש באפלה, אינו
 יודע למה הוא חי, אוכל ושותה,
 ומציא פרנסתו, ושומע במשך היום על
 הוואטס-עפ כמה מילתא דציחותא
 להתענג, ואיזה חדשות ופאליטיק,
 והיום עובר, והם חיים בעולם התווה.
 ושוב כאשר מתברך הוא בצנים, יש לו
 בעיות בסיודור הילדים לבתי חינוך,
 שאין רוצים לקבל מצית שיס צו ירידה
 מצית אצותיו, כי אצות הצנים צכמה
 ההוא אין רוצים שיקבלו ילדיו השפעה
 מצית זה. ומכל שכן כשהוא חלש,
 ורוצה לסדר אותו בישיבה, קשה עוד
 יותר כמוצן.

ובבזה מהם צמוך תוכו כואב לו
 מאד מצבו, כי באמת היה
 רוצה להיות טוב, ולבו מתמוגג מה
 נתהוה עמו, למה צימי נעוריו היה
 עומד צרום המעלה, ואיך צומן קצר
 נעשה לו ירידה כל כך. ויש להתצונן
 בסיבת הדצרים שהציאו למנצב כזה,
 למה זה פונה לימינו וזה לשמאלו,
 למה יש כאלו שמנליחין ומתעלין, ויש
 כאלו שיס להם ירידה. והסחר על
 נפשו שלא יבלה ימיו לריק, להחליף
 עולם עומד בעולם עובר, מה מוטל

ירידה, היהדות שלהם נחלש, הכל
 נעשה מצות אנשים מלומדה, חסר
 הזהירות והפרישות שהיה להם צימי
 קדם, כל יהדותם בקרירות.

שינוי צורת הפיאות והזקן ואופן המלבושים

וגם ישנם כאלו, אשר במשך הימים
 לפעמים משתנים גם לצורתם, אופן
 הליכתם צוקן ופיאות, אופן הלבושים.
 וכאשר יראה תמונה של עצמו צימי
 צחרותו קודם חתונתו, ותמונה משני
 שנים אחר זה, יכיר עד כמה נשתנה
 מאז, הן אלצו והן באשתו, אשר קודם
 חתונתם הלכו צניעות, הן באופן קיצוץ
 שער הראש והן במלבושיהם, ואחר
 חתונתם השליכו הצניעות, והולכים
 בשיטלין ארוכות ומפוזרות כגוי הארץ,
 וכמו כן בהמלבושים לפי מאדעס
 הגויים. לפעמים הוא תוצע זאת ממנה,
 ולפעמים פשוט לא איכפת ליה, היהדות
 אלצו על קצה המזלג צעוה"ר. ויש לזכור
 תמיד, כי כל זמן שלא שינה דרכי
 הליכתו בצורתו ולבושו, קל מאד לחזור
 בצרות הימים לאצותיו ולחצריו וסביבתו.
 לא כן אם נשתנה חיזיונותו, תהיה קשה
 לו מאד להסתדר שוב לחצרותו. ותמיד
 צריך להיות לנגד עיניו, שלא ישנה
 חיזיונותו.

חוסר ההתלהבות בקיום המצות, ולהתנהג
 כאנשים מגושמים בתהלוכות החיים

חבר ההתלהבות של מצוה, השבת
 נעשה ליום מנוחה ושינה,

דברים, תמונה אחת מהבלי העולם
מדברת יותר מאלפי מילים.

עליו לעשות אחר חתונתו, שיוכל
להמשיך להלאה דרגתו בעבודת ה'
שהיה לו צנעוריו.

הפרסומות ודרכי האומות מומשיכים
את האדם לשעשועי עולם הזה

הקרירות בחוצות העולם נורא מאד

בקח נא גם אידישע
אדווערטייזמענט קל של מידי
דאכילה, תמונה של ילד או בחור
חסידי עם פיאזת ארוכות, יושב
בשלאן על מאכל מגושם, צלהלת פנים
ובשמחה, יותר מהשמחה של מנזה
שלנו, ומכל שכן אדווערטייזמענט'ס
של גויים גרועים וטמאים, עד כמה
זה עושה רושם.

והנה זולאי שיש לזה כמה סיבות
שנוגע לכל אחד בפרטיות, לא
ראי זה כראי זה, אבל נבאר נקודה
שנוגע בכלליות, והוא יסוד גדול בחיי
האדם, אשר בזה נוגע העמידות שלו,
ושב לבניו אחריו. הנה צימי החורף
כאשר שורר בחוצות קור ושלג, אם
יעמוד בחוץ, משעה לשעה יתקרר
יותר, ואין שום ענה לפניו שיוכל
להשאר ולעמוד שם ולהנצל מהקור,
רק כאשר יכנס לבית מחומם, לאט
לאט יסתלק קרירותו. ואם הבית אינו
מחומם הרבה, מכל מקום יעטוף
עצמו בצגדים חמים בכריס וכסתות,
שיחממו אותו ולא יתקרר. ועל דרך
זה היא גם חיי האדם, אייר החוצות
מקרר כל דבר שבקדושה, וצדורותינו
אלה הקרירות לקדושה נורא מאד,
הרבה תחת מספר אפס. הטומאה
השוררת בחוצות לא היתה כזאת
מימות עולם. אי אפשר לעבור ד'
אמות בחוץ שלא יראה דבר שמגרה
את היצר, הפריצות הנוראה של דרכי
הגויים, עין רואה והלב חומד. הבלי
העולם ושעשועיו מצהיקים בכל פנה
ופנה. משקיעים בהאדווערטייזמענט'ס
חכמה מופלגת איך להמשיך עיניו ולבו
של האדם. והו גס צלי אומר וצלי

וְאֵל עוֹד אֵלָּא הוּא נִמְצָא בְּמִקּוֹם
פִּרְנָתָהּ יחד עם גויים גרועים,
ורואה התנהגותם, ושומע שיחתם.
והוא אנוס לראות ולשמע הכל יום
אחר יום. והשוהה באויר קר מתקרר,
ועושה עליו רושם ציודעים ובלא
יודעים, וצרכות הימים רואה עצמו
כלי ריק, שנכזה ממנו האש הקודש
שהיה בו צנערותו, ונסתלק ממנו
ההשגות שהיה לו צימי קדם, ומתחיל
למנול סיפוקו בשעשועי עולם הזה.

הולך את חכמים יחכם

ואיך שום תרופה לזה צומנינו, רק
למנול לעצמו מקום שנושב שם
רוח חס של אהבת תורה ויראת
שמים, שיגיניו עליו שלא יתקרר
מקרירות העולם. והו על ידי שני

קצבו מקומם, במקום שיש משפיע תמידי בתורה ויראה, או קצבו מקומם בחצורה של יראי ה', ונתאחד עמהם יחד להיות בחצורה אחת, ומכל שכן אלו שזכו למנזח מקום שיש שניהם יחד, חצרותא טובה ומשפיע העומד עליהם, על פי רוב גדלו והלליחו ועשו פרי.

ודבר זה עולה בקל, בני שנתגדל בנערותו עם אבותיו במקום כזה, ונשאר אחר חתונתו לדור ביחד עם חביריו, מוטל עליו לטובתו ולהתעלותו להתאמץ להמשיך הקשר יחד, כי הרצה חצרותא עושה, ויעשה כל טעדיקי שלא יתפרד מהחבילה. אמנם יש הרצה אצרכים שאחר חתונתם הם עומדים צפרשת דרכים, והם נמנאים בחזקת סכנה, החצרים שלמדו יחד בישיבה נתפרדו למקומות שונות, ואי אפשר לו להתאחד עמהם. או שאחר חתונתו הולך לעקור דירתו לשכונה אחרת, והוא מוצא עצמו בודד, קשה לו להסתדר אלל משפיע שלא הורגל בו, ולהתאחד עם חצרים שאין לו עמהם קשר מקודם. ובדרך כלל הוא בוחר לעצמו ליטב מן הצד, ומתבודד עוד יותר. ודרך זו מסוכן מאד ליהדותו, ויש לו להתאמץ למנזח לעצמו קרייז של מקום תורה ויראה, ולא יצטע על הקישוים, שרק כל התחלות קשות, ומנכאן ואילך יערב לכס.

אופנים. חדא, לקצוע עצמו במקום שיזבל לשמוע דברי תורה ומוסר והדרכה, מדי שבת בשבתו, שיתן לו חיזוק וחמימות על כל השבוע. לדבק עצמו בחכמי ישראל, לא די לזה מה שהוא נותן קוויטל לרבו פעם אחת בשנה, או מכבד אותו בסנדקאות וסידור קידושין ומחזיק במוסדותיו, או שומע דרשה פעם בשנה, בשבת הגדול ושבת טובה, אלא צריך גם לבחור לעצמו מקום שיקבל הדרכה תמידית, שבוים אותו ציראת ה' טהורה. לא צריכין לזה חכם מופלג בדורו, אלא גם רופא פשוט יוכל להצריח אותו. ובכל עיר ועיר ובכל שכונה ושכונה יוכל למנזח פנה כזאת, והולך את חכמים יחכם.

להתחבר עם חבורה של עובדי ה'

שנית, לקצוע עצמו להתפלל יחד עם חצורה של עובדי ה', אשר הרצה חצרותא עושה, והאדם נשפע מהם הרצה לטובה. ומכל שכן כאשר זהו עם חביריו שלמד עמהם יחד בנערותו, שהם קרובים אליו בגוף ובנפש. עכס ההתחברות בחצורה יש לו השפעה עצומה על כל בני החצורה, אשר איש לרעהו יאמר חזק, ומקבל חיזוק מהחצרים תמיד בגשמיות וברוחניות.

והמוציאות הראה כי אלו האצרכים אשר אחר חתונתם

אז את מקומו, צרוב פעמים ימצא עצמו צודד, צלי משען ומשענה, שיוכל להמשיך עמהם יהדותו. הוא לא מוצא עוד מקומו במקום שאציו נמצא, כי אין לו שם חברים, וחבריו מהישיבה נתפרדו, וצניו ונכדיו נעשו מפורדים ממקום אבותם וחבריהם, וצלי קרייז עלול מאד שיהא לו ירידה. והמשכיל יוכל לראות זאת צעיני צער, שכל אלו ששלחו את צניהם ללמוד שלא במקומם, אין הצניס צסוג אחד עם אבותיהם. וכדאי מאד להתאמץ צמי שנמצא צאיזה חסידות, להשאיר את צניו יחד עמו, ואיזהו חכם הרואה את הנולד, ולא להציט רק על ההוב, אלא ישים עיניו גם על העמיד, כי הרצה ירויה מזה צסופו. או על כל פניס לצחור להס מקום תורה כזה שימצא שס מסגרת גם אחר חתונתו, ולא ישאר קרה מכאן וקרה מכאן.

וזדו שאמר הכתוב, חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה, כאשר אתה מחנך את הנער, לא תמן עיניך רק צמה שנוגע לחינוכו לפי שעה, אלא יש להיות חכם עיניו צראשו, מה יהא עמו כאשר יצגיר יותר, אייה תהא מקומו אז, כאשר יצטרך לעמוד על רגלי עצמו, מה יהא צסופו. כי חינוך אינו לפי שעה שיהא ילד טוב או צחור טוב, אלא שיתחנך ליהודי טוב על כל ימיו, שיוכל לעמוד צנסינות הזמן. וכאשר חנוך לנער על

לשמוע מדי שבוע בשבוע דברי מוסר
והדרכה

ואם גם זה קשה לפניהם, יש כהיום כמה האטלייניס של משפיעים מפורסמים צתורתם ויראתם, ולקבל על עצמו לשמוע מדי שבוע בשבוע דברי מוסר והדרכה. אס כי אינו דומה שמיעה לראיה, וההשפעה של שמיעה אינו נתקן צהאדם כמו שרואה את רבו, וכמו שאמר רבינו הקדוש, האי דמחדדנא מחצראי, דחזייתה לרבי מאיר מאחוריה, ואילו חזייתה מקמיה, הוה מחדדנא טפי, דכתיב (ישעיה ל-כ) והיו עיניך רואות את מוריך (עירובין יג:) ע"כ. עם כל זה יש צזה הדרכה רצה לעצודת האדם. ומכל שכן שזה נוגע לנשים וצנותיהם שלא צאים לשמוע צצית המדרש, מכל מקום יצחרו לפניהם משפיע, לשמוע מהס תוכחת מוסר דברי אלקים חיים, ולהכניע עצמו לפניו לקבל הדרכתו.

לשלוח הבנים ללמוד במקום שיוכלו
לקבל השפעה גם אחר חתונתם

וזדו נוגע גם להאצות המחנכים את צניהם, כאשר צוחר ישיצה לשלוח צניו ללמוד, יש לשום עיניו גם על סופו, מה יהא כאשר יצא מן הישיצה, כאשר יצנה צנו את ציתו, היכן ימצא את מקומו אחר חתונתו. כאשר תתפרד החצילה של החצרים שלו שצאים ממקומות שונות, היכן ימצא

מחשיבים חכמי ישראל, והצית מחונך ומיוסד שיש לשמוע תמיד בכל עניני יהדות לדעת תורה, לקיים מה ששומעים מרבותיהם. הם רואים ההכנעה והציטול של האב לרצו, איך כבוד התורה יקר בעיניו, איך הוא מנשק את ידי רבו ומכבדו, זה עושה רושם רב על כל בני הצית.

ולעצומת זה חלה שהם חכמים בעיניהם, הם יודעים הכל בעצמם, ואין צריכים לרצו ומדריך. ולא עוד, אלא שמחנכים הצנים ציטול חכמי ישראל, לומר אשר לא כדורות הראשונים הם האחרונים, אין למי להכניע עצמם, והאב חי לנפשו צודד בלי מסגרת, יתכן שהוא עצמו יוכל להשאר יהודי כשר, מהחינוך שקיבל בילדותו. אבל בניו אחריו ימלאו עצמם צודדים עוד יותר, זהם לא נספגו היראת חלקים שיש בצבותיהם מצית רבם, והצנים לא ימלאו ספוק בנפשם בצית המדרש רק בחולות.

חומר הדבר לבנות גדולי ומנהיגי ישראל ודגבני צזה לעורר על מה שנפסו לאחרונה בחולות העיר פאשקווילין, לבזות גדולי ישראל, בהנוגע לגזירת החינוך בעירנו, אשר יש לעורר רחמי שמים שיתצטל, ובשצוע הבא ידונו על זה בצית המשפט. והנה גדולי ישראל הללו מוסרים נפשם שנים רבות, להעמיד

פי דרכו, לא תשים עיניך רק על ההוה, אלא תחזון שגם כי יזקין לא יסור ממנה'. וכל מי שישם עיניו על החצרים שלו, ובניהם אחריהם, יראה כי הדברים אמיתיים בדרך כלל, אשר אלו שבניהם נשארו ציתד בהמסגרת של אבותיהם, גדלו והלחימו ועשו פרי יותר, מאלו שבניהם התפרדו מאבותיהם.

נסיונות הזמן בבלי הטעבנעלאגי עצומים מאוד

והנה נסיונות הזמן בהמצאת כלי הטעבניק מתרבים מיום ליום, וכאשר נציט חזרה על המצב היהדות לפני עשר שנים, נשתנה המצב כמעט לעולם חדש. והמתבונן איך יהיה המצב חמש שנים מהיום, אימה ופחד נופלת עליו איך יוכלו בני הנוער להתגבר על הנסיונות העצומות שיעמוד לפניהם. ומי שרוצה להציל את בניו ונכדיו, שישארו יהודים נאמנים לה' ולתורתו, ידע כי רק צית שעושה לעצמו גדרים וסייגים, יתחנכו הצנים כן לגדור ולשמור. ורק צית שמחנכים צו להסתופף צלל חכמי ישראל, ולהכניע עצמם לדעת תורה, ימלאו בניו מקום מחסה צרות הימים להחמם ולהתחזק מפגעי הזמן.

רק בבתים שמוחשיבים חכמי ישראל,
יתגדלו הבנים בדרכי התורה כראוי

וביותר יחקק זאת בלב הצנים כאשר הם רואים איך האצות

ותחנכו את בניכם, להזהר מציווי תלמידי חכמים.

בימי הפורים הדר קבלוה מאהבה

והגה אנו עומדים סמוך ונראה לימי הפורים, אשר הדר קבלוה בימי אחשורוש (שנת פת.). שמתחלה קבלוה רק באונס בכפייה תחת ההר, אבל כעת קבלוה בשמחה מעומק הלב. והזמן מוכשר להתצונן לשנות עצמו, שלא יחליף עולם עומד עבור עולם עובר. טעמו וראו כי טוב ה', יש לטעום קצת מיופי דרכי התורה, ואז יראה עד כמה טובים המה דרכי ה'. וכימי מור והדס הושעת את בניך, כן ירחם ה' על עמו ישראל, הן בארצנו הקדושה מהשונאים העומדים עלינו, והן מהשנאת חנם שנתרבה בכל העולם, וזוכה כבר שיתגלגל מזה מלחמת גוג ומגוג בקרוב צימינו, וזוכה לראות בישועתן של ישראל צביאת בן דוד במהרה דיין.

מוקדות תורה לחלפי בני ישראל ולחנכם על דרכי התורה. ויושבים על מדוכה זו בכוזב ראש ימים ויללות, שגזול את מנוחת נפשם. והחליטו מה יש לעשות לקדם את הרעה. וכדרכה של תורה, יש שקוצרים שזריך לילך בדרך אחרת. ומוטל על כל מנהיג לעשות כדעת תורתו. אבל לבנות צרכים בדברי זלזול גרועים מנהיגי ישראל, זהו עון פלילי, הן מצד ציווי תלמידי חכמים, והן מצד שמשפילים כבוד חכמים אבל בני הנוער. וכבר אמרו חז"ל (אבות ב-י) והוי זהיר בגחלתן שלא תכובה, והנוגע בגחלת נכונה ונשרף גם כאשר כוונתו לפי דעתו לטובה, ואין גם אחד שיצא בסופו נקי מכתבי פלסתר. ומדי שנה בשנה ישנם בני אדם שקוראים אותי, למחול להם על מה שציוו אותי, או דיברו עלי, בשנים הקודמות, כי הרבה ילדות עושה. ואני משיב להם, כי לא איכפת לי מי הם, ומה שדיברו, ואני מוחל בלב שלם, אבל תזהרו מעתה,

